

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

УДК 94 (477)

DOI: 10.31651/2076-5908-2020-2-6-13

ЧАВА Ігор Степанович,
здобувач кафедри історії України
Дрогобицького державного
педагогічного університету
ім. І. Франка
Orcid ID: 0000-0003-0437-3288
e-mail: ihorchava@gmail.com

УКРАЇНСЬКО-ШВЕДСЬКИЙ СОЮЗ 1650-х рр. В ІНТЕРПРЕТАЦІЯХ ПОЛЬСЬКИХ ІСТОРИКІВ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.

У статті проаналізовано інтерпретації польськими істориками першої половини ХХ ст. подій українсько-шведського союзу середини XVII ст. та військових дій семигородсько-козацької армії на теренах Речі Посполитої. Звернено увагу на особливості оцінок подій вченими та впливи на них історіографічних конструкцій та політичних ідей.

Ключові слова: Юрій Ракочі, Карл X Густав, Богдан Хмельницький, козацтво, Швеція, Семигород, Річ Посполита.

Постановка проблеми. Подій середини XVII ст. є одними із найважливіших у історичній долі українського та польського народів. Тривала війна розділила колись поєднані у межах спільної держави народи та призвела до їх взаємного знекровлення. У військовий конфлікт втрутились і сусідні держави, що намагались використати українську та польську сторони у своїх інтересах. В історії Речі Посполитої подій другої половини 1650-х рр. отримали назву «потопу», коли більша частина її територій була окупована ворожими арміями. Однак для козацтва на чолі із Б. Хмельницьким втручання Швеції та Семигороду відкривало перспективи нової антипольської коаліції. Ці важливі події знайшли своє відображення на сторінках праць багатьох польських істориків першої половини ХХ ст. та стали основою для різноманітних історіографічних концепцій та оцінок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу у сучасних вітчизняних історіографічних дослідженнях зосереджує на собі специфіка зображення історії України в іноземних історичних студіях. Одні із найбільш вагомих досліджень проблема історії України можна віднайти серед праць польських вчених, що викликають чималий інтерес дослідників історіографічної спадщини. Серед них вивченням відображення історії козацтва у польській історіографії займалася О.Руда, що є автором праці «Українське козацтво в інтерпретаціях польських істориків кінця XIX – першої третини ХХ століття» [1]. Наукову спадщину Л. Кубалі вивчала О. Пестрикова [2]. З поміж польських дослідників варто виділити працю З. Ромека [3], що досліджував творчий доробок історика козащини

Ф. Равіти-Гавронського, натомість Й. Колбушевська у своїй книзі висвітлила життєвий шлях та наукові погляди Т. Корзона[4].

Метою статті є аналіз підходів польських істориків першої половини ХХ ст. до оцінок українсько-шведського союзу 1656-1657 рр. та їх інтерпретацій подій козацько-семигородського походу проти Речі Посполитої.

Виклад основного матеріалу. В польській історичній думці апогеєм лихоліття Речі Посполитої в XVII ст. виступала друга половина 1650-х рр. відома в історіографії як т.зв. «потоп», коли навали ворожих військ «заливали» своїми наступами польську державу. Перший його етап припав на роки московсько-польської війни, яку традиційно називали «московським потопом». Найбільш же руйнівним став період т.зв. «шведського потопу», що розпочався в 1655 р. і був пов'язаний із вторгненням військ шведського короля Карла X Густава. Причину такої скрути вчені закономірно бачили в руйнівних польсько-козацьких війнах Хмельниччини та зверненні української сторони по допомогу до іноземців. Тому саме Б. Хмельницького польські історики часто вважали зрадником, що спровадив ворогів на його колишню вітчизну – Річ Посполиту.

Історію початку українсько-шведських дипломатичних відносин за часів Хмельниччини досліджував Т. Корзон. Історик згадував про факт приїзду до шведської королеви Христини посланців від Б. Хмельницького та І. Виговського у серпні 1654 р. Він висвітлив деталі листів гетьмана до королеви та польського підканцлера Ієроніма Радзейовського, що перебував на вигнанні у Швеції. У їх текстах дослідник звертав увагу на обіцянках козацького очільника вірність королеві та Радзейовському, клятвах у ненависті до поляків і закликах одночасно вдарити на Річ Посполиту із двох сторін – Швеції та України. Ця місія, як вказував Корзон, не досягнула успіху, однак посланців вислухав уже наступний шведський король Карл X Густав, який відразу після вторгнення в Польщу повідомив про це гетьмана. Цікавою є відповідь Хмельницького шведським посланцям, яку наводив вчений. Він зазначав, що гетьман під час військової кампанії козацько-московських військ у Галичині в 1655 р. пояснював свій відступ із під Львова та Кам'янець «побоюваннями, що у випадку здобуття цих міст там будуть встановлені московські війська, а він натомість хоче мати їх вільними від московитів, щоб підтримувати кореспонденцію з Вашою Королівською Милістю [Карлом X Густавом – І. Ч.]» [5, 345].

Також про ранні етапи українсько-шведських переговорів, щодо укладення союзу та спільних дій проти Речі Посполитої, згадував і А. Шельонговський. Вчений зазначав, що відразу при вступі на престол Шведського королівства в 1654 р. Карл Густав взявся переконувати вищі стани суспільства у користях війни проти Польщі, «при чому одночасно зв'язав себе союзами із Ракочім і козаками» [6, 55].

У біографії Б. Хмельницького Ф. Равіти-Гавронський розповідав про пропозиції козакам від короля Карла X Густава, після його перших перемог на теренах Речі Посполитої. Дослідник зауважив, що шведський монарх, підкоривши значну частину Польщі та Литви і почувачись уже справжнім володарем цих територій, звертався до гетьмана як суверен здобутого престолу. У статусі нового монарха Карл Густав вимагав від повстанців, за свідченнями Гавронського, вислати йому в підкріплення 40 тис. козаків, яких буде оплачувати королівська скарбниця Швеції. Також гетьман не повинен був укладати жодних договорів з іншими державами без відома короля, не пропусками московитів через р. Березину та дозволити шведам створювати провізаційні склади над Дніпром, Бугом та Дністром. Додатково Україна мала платити щороку 300 тис. злотих, дарувати кожному новому шведському монарху при вступі на трон по 30 тис. злотих, а також доплачувати до шлюбних посагів їх дочок та синів. Взамін король обіцяв дозволити козакам створити власну «Українську Річ Посполиту» на теренах Київського та Брацлавського воєводства, а Хмельницькому вживати титул «князя Київського» [7, 97].

Вивчаючи фактори, що схилили Б. Хмельницького до союзу із Швецією А. Яблоновського наголошував, що гетьман, помітивши очевидні загрози для автономії України із сторони царської влади, намагався здобути нові перемоги на дипломатичному фронті, одночасно обмеживши свою мілітарну активність. Тепер уже гетьман шукав нових союзників і проти Москви, і проти Польщі. Вчений зазначав, що з цією метою в 1655 р.

було відновлено союз козаків із Османською імперією та Кримом, а в кінці 1656 р. укладено договір із Семигородом та розпочато переговори з Швецією. Останній союз міг не лише призвести до поділу Речі Посполитої, але і зробити Хмельницького повністю незалежним монархом України. Однак усі ці плани стояли у суперечності із позицією Москви, що вступила у порозуміння із Польщею та наказала гетьману розірвати усі стосунки із шведами [8, 257-258]. Однак, вірячи у дієвість свого нового політичного курсу, козацький очільник відмовився виконати це розпорядження, що автоматично означало розрив із Росією і вступ в спрямовану проти Польщі та Москви коаліцію.

Подібно і В. Томкевич відзначав факти щораз більшого розчарування козацького очільника у союзних відносинах із Московським царством. Основною суперечністю між гетьманом та царем були різні їх підходи до розуміння Переяславської угоди – українська сторона розглядала її як виключно військовий союз, натомість росіяни бачили у ній реалізацію перетворення України в провінцію своєї держави. До цього також додався і новий конфлікт щодо Білорусі, яку козаки вважали частиною своїх володінь. Це все підштовхувало Хмельницького шукати нових союзників, які були б готові воювати як проти Польщі, так і проти Москви [9, 65].

У своїх дослідженнях Г. Мосціцький вказував на вирішальну роль у шведському вторгненні в Річ Посполиту дій бунтівного підканцлера Ієроніма Радзейовського, що уже в 1651 році з'явився у Стокгольмі, де цілий час намовляв короля Карла Густава до війни проти Польщі у союзі із Хмельницьким [10, 902]. На це звертав увагу і В. Собеський, який зазначав, що І. Радзейовський, виїхавши у Швецію, вислав листи до Б. Хмельницького, підбурюючи його напасти на Польщі разом із семигородським князем Юрієм Ракочі. Також вчений зазначав, що польський шляхтич мав давні знайомства із гетьманом ще з часів Владислава IV, від імені якого він провадив переговори із козаками про спільні дії проти турків [11, 204].

Для польських істориків укладення союзу між Королівством Швеція, Князівством Семигороду, Маркграфством Бранденбург та Військом Запорізьким було прообразом майбутніх подій поділів І Речі Посполитої у кінці XVIII ст. За оцінками науковців вони були першою невдалою спробою довоколишніх ворогів Польщі знищити її та поневолити польський народ. Саме тому в польській історіографії до подій середини XVII ст. часто застосовується поняття «розбір» (rozbiyr), яке традиційно вживається до фактів трьох поділів Речі Посполитої. Найяскравішим прикладом такого підходу до союзницьких договорів між шведами, семигородцями та козаками були погляди В. Конопчинський. Шукаючи історичні паралелі вчений наголошував, що «цей безпрецедентний в історії Європи план став взірцем для майбутніх усіх подібних поділів» [12, 32].

У дослідженнях обставин укладення союзного договору проведених Л. Кубалею робиться акцент на тезі, що саме семигородський князь Юрій Ракочі найбільше наполягав на укладенні союзу із козаками. Натомість Б. Хмельницький не довіряв князеві, побоювався його можливого переходу на сторону Польщі і постійно вимагав запевнень у його готовності до ведення рішучих бойових дій. І лише після кількарязового обміну посольствами, посередництва Швеції та складення князем присяг, порозуміння таки було укладене [13, 128].

З іншої позиції до ініціатив укладення українсько-шведського порозуміння підходив М. Бобжинський. Він вважав, що створення масштабної антипольської коаліції було перш за все необхідно королеві Карлу Густаву. Вчений пояснював це тим, що уже в 1656 р. позиції шведів на теренах Польщі похитнулися і Ян Казимир збирав все більші сили на боротьбу із загарбниками. Шведським арміям вдавалось утримуватися лише із опорою на захоплені фортеці та завдяки перевагам їх військової організації. Саме тому шведському королеві необхідно було оточити себе союзниками, а зокрема і козаками на чолі із Б. Хмельницьким, із якими можна було домовитись про поділ Речі Посполитої [14, 227].

Вдаючись до розлогого висвітлення дипломатичних контактів між українською та шведською сторонами Т. Корзон не наводив фактів укладення союзного договору між козацтвом та Швецією. Дослідник, із властивою йому антипатією до козацтва, наголошував, що Хмельницький обіцяв Карлу X Густаву службу козаків у його війнах в Німеччині чи

Семигороді, взамін за військову здобич. Особливий акцент історик робив на цитаті із невказаного листа гетьманської канцелярії до шведського монарха, що «козаки не можуть існувати без війни, тому просять Його Королівську Милість по закінченні польської війни піти проти турків для визволення християн із їх неволі». Цим Корзон бажав підкреслити непогамовне бажання козаків до кровопролиття та грабунків і називав це «щирим визнанням, неоціненно важливим для історіософії» [5, 346]. Уже щодо подій 1657 р. дослідник зазначав, що «єдиним успіхом його [Хмельницького – І.Ч.] дипломатії було укладення союзу з князем семигородським Ракочі, тому міг потішитись ще одним проектом поділу Польщі» [5, 347]. Однак шведські посланці прибули до уже хворого гетьмана в останні місяці його життя. Щодо ж їх переговорів вчений так і не згадував про жодні реальні домовленості між сторонами і називав їх лише «балачками про відступлення козакам руських земель аж по Віслу».

Л. Васілевський вважав, що Б. Хмельницький мав дуже амбітний план створення коаліції України, Семигороду, Молдавії, Валахії та Швеції скерованої як проти Речі Посполитої, так і проти Кримського ханства. Вчений зазначав, що гетьман доклав дуже багато зусиль, щоб добитися нейтралітету із сторони Москви у цьому масштабному поділі Польщі. Згідно нього під владу Війська Запорізького, «тобто української держави», як звертав увагу історик, мали перейти як усі українські землі, так і терени Білорусі по Смоленськ. Цікаво, що згідно із цим порозумінням, як вважав вчений, землі Кримського ханства мали відійти до Молдавського та Волозького князівств. У випадку якщо б цар таки не дотримався нейтралітету і розпочав наступ чи проти України, чи проти Швеції, українські сили мали усіма своїми військами виступити проти Москви. Цікаво Л. Васілевський зазначав, що хоча план створення такої величезної української держави міг би здаватися утопією, однак він мав усі шанси стати реальністю. Цьому, на думку науковця, сприяла сама структура сил у тогочасній Східній Європі [15, 21]. І лише несподівана смерть Б. Хмельницького завадила втіленню цього задуму у життя.

Натомість В. Конопчинський ініціативу по укладенні п'ятистороннього антипольського союзу бачив у діях не Б. Хмельницького, а шведського короля Карла X Густава. Саме його вчений вважав творцем плану поділу Речі Посполитої. Також він зазначав, що ці проекти були схвально прийняті навіть вождем усіх протестантів у тогочасній Європі – британським протектором Олівером Кромвелем. Втім історик стверджував, що перше союзницьке порозуміння про розмежування окупованих територій Речі Посполитої уклали у вересні 1656 р. між собою Юрій II Ракочі та Б. Хмельницький. Це уже підсилило позиції обох сторін на переговорах із Швецією. Що ж до договору 6 грудня 1656 р. у Раднот науковець зауважував, що прокладення кордонів між володіннями козаків та семигородців передбачалося їх пізнішими двосторонніми домовленостями [12, 31]. Також і В. Томкевич наголошував на значній вазі дипломатичного акту укладення союзу між Швецією, Бранденбургом, Семигородом та Козацькою Україною. Договір, підписаний 6 грудня 1656 року в трансільванському містечку Раднот, означав поділ між союзниками Речі Посполитої [9, 65].

Г. Мосціцький вважав, що в кінці 1656 р., після запеклих військових дій, що тривали уже понад рік, шведський король зрозумів, що самостійно не може перемогти Річ Посполиту. Саме тому він вдався до масштабної дипломатичної акції створення антипольської коаліції. З цією метою він «зплів підлий проект її поділу» [10, 904]. Такий трактат розділення польської держави підписали в Раднот п'ять новоспечених союзників: Карл X Густав, Фрідріх Вільгельм, Богуслав Радзивілл, Богдан Хмельницький та Юрій II Ракочі. Однак, розповідаючи про військову кампанію семигородських армій на півдні Речі Посполитої, історик вже не згадував про роль у цих подіях козацьких загонів. Він зазначав, що Юрій Ракочі вторгся, щоб заволодіти своєю часткою розділеної Речі Посполитої, але був покинутий шведами, які вирушили на війну проти нового союзника Польщі – Данії. Вирішальну ж роль у поразці семигородців, як вказував вчений, відіграли Чарнецький, Сапега та Любомирський, що у цей час здійснили похід в Семигород, а потім оточили князя та змусили його до капітуляції [10, 905].

Важливі факти різноманітних розмежувань українських земель Речі Посполитої між союзниками наводив Л. Кубаля. Вчений зазначав, що згідно із порозумінням між

Хмельницьким та Ракочі до козацьких володінь мала увійти уся Червона Русь аж по Віслу. Натомість Юрій II обіцяв молдавському господарю, за союз та вислані військові контингенти, передати Язлівець та Кам'янець Подільський. Також козацький гетьман обіцяв володарю Молдови приязнь на час їх союзу із Семигородом. Дещо інакшими були домовленості між Карлом Густавом та Юрієм Ракочі. Шведський король обіцяв князеві Львівський та Галицький повіти, частину Сяноцької землі і Поділля, які він мав зайняти під титулом «Великого князя галицького» [13, 129].

Щодо дій козацьких полків у поході Юрія Ракочі Т. Корзон згадував про участь 20 тис. козаків у складі семигородської армії. Вчений лише зазначав, що вони «погано справились в битві під Проскуровом 12 липня і не вберегли нещасливого князя від поразки» [5, 347].

Л. Кубаля наголошував, що більшу частину війська Юрія Ракочі у його поході на землі Речі Посполитої складали саме козаки. Так поруч із 23 тис. семигородців та 6 тис. волохів, він наводив дані про присутність козаків на чолі із Антоном Ждановичем – «20 тис. із самопалами і близько других стільки озброєного гультяйства при возах» [13, 146]. Ці українські підкріплення з'єдналися із князівськими силами уже на лівому березі Сяну в околиці Перемишля.

У популярному викладі історії Польщі В. Смоленський не уточнював якихось деталей участі козацьких полків у військових кампаніях семигородських та шведських армій. Однак дослідник навів гіперболізовані дані про чисельність військ Юрія Ракочі згадуючи про неймовірних 300 тис. та розповідав про його дії спрямовані на завоювання Галичини [16, 83].

У описі походу військ Юрія Ракочі на Річ Посполиту В. Конопчинський згадував про участь у ньому козацького підкріплення полковника Антона Ждановича. Зокрема вчений вказував, що після відступу шведів на північ та звісток про австрійську загрозу із заходу, за намовою козаків, князь рушив на схід. Такий напрямок був вибраний через побоювання удару із сторони татар. Однак під Меджибожем семигородсько-козацьке військо зазнало несподіваного удару трьох польських армій. Помітивши таку загрозу Жданович «ганебно втік з козаками у степи», що заставило Ракочі капітулювати [12, 33]. У цей же час, як зазначає історик, інші козацькі полки, які на чолі із Юрієм Хмельницьким йшли на допомогу семигородцям, збунтувалися. Ці всі звістки, а також новина про новий набіг татар, викликали приступ в старого та уже хворого гетьмана і призвели до його смерті.

Різноманітні факти походу семигородсько-козацьких військ подавав Л. Кубаля. Вчений наголошував на особливо жорстоких руйнуваннях та вбивствах, які здійснювали козацькі полки. Зокрема 19 червня 1657 р. козаки разом із шведським загоном генерала Стенбока спалили Варшаву, вирізавши у місті усю військову залозу та значну частину мешканців. Також ними були зруйновані міські укріплення та королівський палац [13, 163]. Однак дослідник згадував і про різноманітні випадки непокори козаків семигородському князеві. Зокрема, після здобуття значної здобичі, українські війська вимагали відправити їх частину на Україну, для доставлення на батьківщину усього награваного [13, 167]. Також Л. Кубаля описав драматичні події довкола поразки Юрія II Ракочі. Він зазначив про наявність наказів Хмельницького А. Ждановичу повертатися із козацькими полками на Наддніпрянщину. Саме українські сили у цей період кампанії забезпечували відступ семигородців єдиним безпечним шляхом відступу – через Україну. Діставшись на контрольовані козаками землі князь міг почувати себе у безпеці від переслідування польських армій і татар. Також йому на допомогу поспішав Ю. Хмельницький із 20 тис. козаків та вже наблизився на відстань 5 миль до позицій семигородців під Меджибожем. Подальшу поведінку козаків Ждановича та їх відступ історик оцінював по-різному. Він називав це «ганебним полишенням князя перед лицем ворога» [13, 171], але також наводив розлогу цитату із свідчень особистого секретаря Юрія Ракочі. У них останній зазначав, що козаки та шведи значно стійкіше поводити себе за семигородців, що відмовлялися битись та вимагали миру будь-якою ціною. Тому козаки «побоювались, що наші могли б об'єднатися із поляками проти них, змушені були нас залишити» [13, 172].

В. Томкевич надавав великого значення участі козацьких військ у кампанії князя Юрія II Ракочі на теренах Речі Посполитої в 1657 р. Саме завдяки шведській та козацькій збройній

підтримці, як зазначав історик, семигородцям вдалось досягнути значних успіхів на початковому етапі походу. Найбільш вагомим серед них було здобуття польської столиці – Варшави. Однак ця підтримка виявилась тимчасовою і ненадійною. Першими князя залишили шведи, що вирушили на чолі із своїм королем Карлом X Густавом на війну проти Данії. Це змусило семигородців повернути на схід. Вирішальним же для поразки армії Ракочі був бунт козацьких полків, що у критичний момент покинули союзника. Це заставило князя 22 липня 1657 р. під Островом на Поділлі підписати ганебний акт капітуляції перед поляками. Втім, дослідник зазначав, що такі дії козацькі війська вчинили самовільно, без згоди і відома Б. Хмельницького. Звістка про таке руйнування усіх його планів викликала у гетьмана апоплектичний удар, від якого він і помер 6 серпня 1657 р. [9, 66].

Особливу увагу до причин відлучення козаків від військ Семигороду і їх відступу в глиб України присвятив Ф. Равіта-Гавронський. Вчений докладно дослідив перебіг дипломатичних контактів між Річчю Посполитою та Б. Хмельницьким в останні місяці життя гетьмана і виявив новий поворот у політиці обох сторін у напрямку до їх зближення. Історик висвітлив заходи королівського посла К. С. Бенювського щодо укладення нового мирного договору, який мав передбачати повернення козацтва під скіпетр польського короля на вигідних для повстанців умовах. Саме через повернення на мирний шлях, Хмельницький, як вказував Гавронський, наказав А. Ждановичу припинити участь у бойових діях проти Речі Посполитої [17, 10].

Цікаві дані про продовження початі Б. Хмельницьким лінії на поглиблення союзу із Швецією, уже в найближчі після смерті гетьмана місяці, подавав Л. Васілевський. Вчений відзначив факт укладення І. Виговським ще 6 жовтня 1657 р. «трактату великої ваги» із Швецією. Згідно нього Військо Запорізьке визнавалося «вільним, нікому не підлеглим, народом». Його кордони окреслювались аж до Вісли та Пруссії, із передачею від Литви Берестейського та Новогородського воєводств по р. Березину. Також у договорі передбачалося можливе бажання шведського короля укласти мир із Річчю Посполитою і у випадку цього Карл X Густав зобов'язувався домогтися від поляків «визнання Війська Запорізького за вільний народ, відректися назавжди від будь-яких претензій на Україну, границі якої б документом та присягою затвердили, під умовою, що за цю присягу поручиться шведський король» [15, 22]. Також історик відзначав і певну лояльність козацтва до трактатів із Московією. Це виявлялося у пункті договору за яким запорожці, як союзники Швеції повинні були підтримувати її у війнах, однак мали зберігати нейтралітет у конфліктах королівства із Московським царством.

Таким чином польські історики першої половини ХХ ст. зображували мінливість історичних процесів в останні роки життя Б. Хмельницького. Звертали увагу на складнощі міжнародної політики у якій тісно вплелися українські події, а козацтво стояло на роздоріжжі різноманітних зовнішньополітичних союзів. Вчені наголошували на доволі значних змінах становища українських сил, що від обтяжливого союзу із Московією отримали значні перспективи здобуття перемоги та незалежності завдяки порозумінню із Швецією, однак після поразок шведів та семигородців зазнали краху своїх планів, що було довершене смертю Б. Хмельницького.

Висновки. Оцінки польськими істориками українсько-шведського військового союзу та боротьби сил Речі Посполитої проти козацько-семигородських військ нерідко перебували під впливом різноманітних політичних ідей та історіографічних концепцій, що повинні були сприяти вихованню патріотизму серед поляків. Також прикладами минулого вчені намагались пояснити ряд проблем сучасного їм становища польського народу. Так договір між шведським королем Карлом X Густавом, семигородським князем Юрієм II Ракочі та гетьманом Б. Хмельницьким часто розглядався як приклад історії інтриг іноземців, що оточили Польщу та є причиною невдач польського народу аж до ХХ ст. Також через призму різноманітних шаблонів та стереотипів описувались події семигородсько-козацького походу у глиб польських земель, які зображали руйнівною варварською навалою. Дослідження різноманітних міфів та стереотипів, що укоренились в історичній свідомості та ряді наукових праць, дозволяють провести переоцінку усталених історіографічних конструкцій, що не відповідають сучасним науковим підходам.

Список використаної літератури

1. Руда О. Українське козацтво в інтерпретації польських істориків кінця XIX – першої третини XX століття / О. Руда. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008.
2. Пестрікова О. Доба Хмельниччини в інтерпретації польського історика Людвіка Кубалі / О. Пестрікова // Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті. – Дніпро, 2018. – Т.21. – №2. – С.83 – 91.
3. Romek Z. Olgierd Górka. Historyk w służbie myśli propaństwowej (1908–1955) / Z. Romek. – Warszawa, 1997. – 138 s.
4. Kolbuszewska J. Tadeusz Korzon (1839-1918). Między codziennością, nauką a służbą narodowi / J. Kolbuszewska. – Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2011. – 366 s.
5. Korzon T. Dzieje wojen i wojskowości w Polsce. Epoka przedrozbiorowa / Oprac. B. Gembarzewski: W 3 t. / T. Korzon. – Kraków: Nakładem Akademii Umiejętności, 1912. – 528 s.
6. Szelański A. Historia Powszechna. T. II / A. Szelański. – Warszawa: M.Arct, 1936. – 1116 s.
7. Rawita-Gawroński F. Hetman Kozacka B. Chmielnicki; szkic historyczny jego życia i walk. – Lwów: Wydawnictwo Tow.im. Piotra Skargi, 1914. – 108 s.
8. Jabłonowski A. Historia Rusi Południowej do upadku Rzeczypospolitej Polskiej / A. Jabłonowski. – Kraków: Akademia Umiejętności, 1912. – 366 s.
9. Tomkiewicz W. Kozaczyzna ukrainna / W. Tomkiewicz. – Lwów: Państwowe Wydawnictwo Książek Szkolnych, 1939. – 98 s.
10. Mościcki H. Historia Powszechna. T. 3. / H. Mościcki. – Warszawa: Kultura i Wiedza, 1936. – 1480 s.
11. Sobieski W. Historia Polski. – Kraków: Nakł. Tow. Szkoły Ludowej, 1931. – 300 s.
12. Konopczyński W. Dzieje Polski Nowożytnej. T. II. 1648–1795 / W. Konopczyński. – Warszawa; Kraków; Łódź; Poznań; Wilno; Zakopane: Skład Główny u Gebethnera i Wolffa, 1936. – 460 s.
13. Kubala L. Wojna Brandenburska i najazd Rakoczego 1656-1657. T. 5. / L. Kubala. – Warszawa: Nakład Gebethnera i Wolffa, 1917. – 442 s.
14. Bobrzyński M. Dzieje Polski w zarysie. T.2. / M. Bobrzyński. – Warszawa; Kraków; Lublin; Łódź; Paryż; Poznań; Wilno; Zakopane: Nakład Gebethnera i Wolffa, 1927. – 332 s.
15. Wasilewski L. Kwestja ukraińska jako zagadnienie międzynarodowe / L. Wasilewski. – Warszawa: Prace Ukraińskiego Instytutu Naukowego, 1934. – 146 s.
16. Smoleński W. Historia Polski. Wykłady popularne / W. Smoleński. – Warszawa: G. Gebethner i spółka, 1924. – 218 s.
17. Rawita-Gawroński F. Próba pojednania z Rusią. Poselstwo Bieniewskiego od śmierci B.Chmielnickiego do umowy Chadziackiej / F. Rawita-Gawroński. – Kraków: G.Gebethner i Spółka, 1907. – 93 s.

References

1. Ruda, O. (2008). Ukrainian Cossacks in the interpretation of Polish historians of the late nineteenth – first third of the twentieth century. Lviv (in Ukrainian).
2. Pestrikova, O. (2018). The Khmelnytsky era in the interpretation of the Polish historian Ludwik Kubala. Naddnipryanska Ukraina: istorychni protsesy, podiyyi, postati, Dnipro. Naddnipryanska Ukraine: historical processes, events, figures, Dnipro. Vol.21. 2, 83–91. (in Ukrainian).
3. Romek, Z. (1997). Olgierd Górka. Historian in the service of pro-state thought (1908–1955). Warszawa (in Polish).
4. Kolbuszewska, J. (2011). Tadeusz Korzon (1839-1918). Między codziennością, nauką a służbą narodowi. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego (in Polish).
5. Korzon, T. (1912). History of wars and military in Poland. Pre-Partition Era. Kraków: Nakładem Akademii Umiejętności (in Polish).
6. Szelański, A. (1936). Universal History. Warszawa: M.Arct (in Polish).
7. Rawita-Gawroński, F. (1914). Cossacks hetman B. Chmielnicki; historical sketch of his life and struggle. Lwów: Wydawnictwo Tow. Im. Piotra Skargi (in Polish).
8. Jabłonowski A. (1912). History of South Rus until the fall of the Republic of Poland. Kraków: Akademia Umiejętności. (in Polish).
9. Tomkiewicz, W. (1939). Ukrainian Cossacks. Lwów: Państwowe Wydawnictwo Książek Szkolnych (in Polish).
10. Mościcki, H. (1936) General History. Vol. 3. Warszawa: Kultura i Wiedza (in Polish).
11. Sobieski, W. (1931) History of Poland. Kraków: Nakł. Tow. Szkoły Ludowej (in Polish).
12. Konopczyński, W. (1936). The History of Modern Poland. Vol. II. 1648–1795. Warszawa; Kraków; Łódź; Poznań; Wilno; Zakopane: Skład Główny u Gebethnera i Wolffa (in Polish).
13. Kubala, L. (1917). Brandenburg War and Rakoczi's invasion 1656-1657. Vol. 5. Warszawa: Nakład Gebethnera i Wolffa (in Polish).

14. Bobrzyński, M. (1927). History of Poland in outline. Vol.2. Warszawa; Kraków; Lublin; Łódź; Paryż; Poznań; Wilno; Zakopane: Nakład Gebethnera i Wolffa (in Polish).
15. Wasilewski, L. (1934) The Ukrainian question as an international problem. Warszawa: Prace Ukraińskiego Instytutu Naukowego (in Polish).
16. Smoleński, W. (1924) History of Poland. Warszawa: G. Gebethner i spółka (in Polish).
17. Rawita-Gawroński, F. (1907). An attempt at reconciliation with Rus. Bieniewski's legation from the death of B. Chmielnicki to the Chadziacka agreement. Kraków: G.Gebethner i Spółka (in Polish).

CHAVA Ihor, Applicant at the Department of the History of Ukraine Drohobych State Pedagogical University,
e-mail: ihorchava@gmail.com

UKRAINIAN-SWEDISH UNION OF THE 1650s IN THE INTERPRETATIONS OF POLISH HISTORIANS OF THE FIRST HALF OF THE XX CENTURY

Abstract Introduction. *Formulation of the problem. The events of the middle of the seventeenth century are among the most important ones in the historical destiny of the Ukrainian and Polish peoples. The protracted war divided the peoples once united within a common state and led to their mutual exhaustion. The neighboring states also intervened in the military conflict, trying to use the Ukrainian and Polish sides to their advantage. In the history of the Commonwealth, the events of the second half of the 1650s were called the "flood", when most of its territories were occupied by the armies of the enemy. However, the intervention of Sweden and Semyhorod opened up prospects for a new anti-Polish coalition for the Cossacks led by B. Khmelnytsky. These important events are reflected in the works of many Polish historians of the first half of the twentieth century and became the basis for a variety of historiographical concepts and assessments.*

Purpose. *The purpose of the article is to analyze the approaches of the Polish historians of the first half of the twentieth century to the assessments of the Ukrainian-Swedish union of 1656-1657 and their interpretations of the events of the Cossack-Semyhorod campaign against the Commonwealth.*

Results (Conclusions). *The events of 1655-1657 were among the most dramatic ones for the Poles in the history of their people, when their statehood was put on the brink of survival. The Polish historians of the first half of the twentieth century made similar assessments, trying to show them both the facts of the tragedy and defects of the Polish-Lithuanian Commonwealth and heroic examples worth following by generations of Poles. The Ukrainian-Swedish military alliance attracted a lot of scientists' attention. Many historians believe that the cause of all the troubles of Poland was B. Khmelnytsky whose urging provoked the Swedish invasion. The treaty between Charles X Gustav, B. Khmelnytsky and George II Rókycki was considered by some historians as an act of division of the Commonwealth, which became a prototype of the division of the Polish-Lithuanian state in the late eighteenth century. They also found significant prospects in it for the Cossack hetman, who, with the help of new allies, could finally defeat Poland and break free from the burdensome alliance with Moscow. The events of the Cossack-Semyhorod troops' march to Poland also attracted considerable researchers' attention. Those researchers who disliked the Ukrainian national movement often portrayed it as a destructive barbarian invasion. Many historians have emphasized that the failures of the Swedish-Semyhorod-Cossack alliance ruined B. Khmelnytsky's plans, and the news of them hastened the death of the sick hetman.*

Originality. *The article managed to explore the peculiarities of interpretations by Polish historians of the union of the Ukrainian Cossacks led by B. Khmelnytsky, the Kingdom of Sweden and the Principality of Semyhorod directed against the Commonwealth. The approaches of researchers to the coverage of the events of the joint Semyhorod-Cossack military campaign of 1657 have been studied. The main tendencies of influence of political ideologies and historiographical directions on the assessments of the mentioned historical events sympathized with by some Polish scholars have been analyzed.*

Conclusions. *The assessments by Polish historians of the Ukrainian-Swedish military alliance and the struggle of the Commonwealth forces against the Cossack-Semyhorod troops were often influenced by various political ideas and historiographical concepts that were supposed to foster patriotism among Poles. Scientists also tried to explain a number of problems of the situation of the Polish people of those times with the examples of the past. The study of various myths and stereotypes which are rooted in the historical consciousness and a number of scientific works allows us to reassess the established historiographical constructions that do not correspond to modern scientific approaches.*

Key words: *George II Rókycki, Charles X Gustav, Bohdan Khmelnytsky, Cossacks, Swedish Empire, Transylvania, Polish-Lithuanian Commonwealth.*

Одержано редакцією 21.10.2020
Прийнято до публікації 6.11.2020